

ปัจจัยและการแสดงออกทางการเมืองของเยาวชนไทย ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จนถึงการรัฐประหารของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.)

Factors and Political Participation of Thai Youths after the Revolution of 1932 to Coup of National Council for Peace and Order (NCPO)

มนัสวิน จิตตานนท์

Manassawin Chittanont

สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Political science, Faculty of Political Science and Public Administration, Rajabhat Maha Sarakham University

Corresponding author, E-mail: RakChongrak016@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงออกทางการเมืองของเยาวชนไทย ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงการรัฐประหารของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) และ 2) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชนไทย ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงการรัฐประหารของ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) วิธีการศึกษาที่ใช้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร บทความ หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา และนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1) ในช่วงปี พ.ศ. 2475-2480 เยาวชนไทยยังคงถูกครอบงำทางความคิดด้วยระบอบการปกครองแบบเดิมอยู่ จนกระทั่งช่วงปี พ.ศ. 2481-2487 ได้เกิดกระแสความเป็นชาตินิยมขึ้นภายใต้รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม หลังจากนั้น กระแสชาตินิยมเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปในปี พ.ศ. 2488-2550 เนื่องจากสหรัฐอเมริกาได้เข้ามาบีบบังคับต่อระบบการศึกษาของประเทศไทย ส่งผลทำให้เกิดกลุ่มหัวก้าวหน้าขึ้น และในปัจจุบันช่วงปี พ.ศ. 2551-2563 ที่กระแสโลกาภิวัตน์และกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศ มีส่วนสำคัญต่อการแสดงออกทางการเมืองของเยาวชนไทย 2) ในปี พ.ศ. 2475-2480 เยาวชนไทยยังไม่มีแสดงออกทางการเมือง คณะราษฎรจึงเร่งสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น และเห็นผลได้ชัดเจนในช่วงปี พ.ศ. 2481-2487 ที่รัฐบาลไทยดำเนินนโยบายชาตินิยม ส่งผลให้เยาวชนไทยเชื่อฟังและดำเนินการที่แสดงออกว่าเป็นความรักชาติ มีการเดินขบวนต่อต้านผู้ที่อยู่นอกกรอบความเป็นไทย และต่อต้านชาวต่างชาติ กระทั่งในปี พ.ศ. 2488-2550 ผลจากอิทธิพลทางการศึกษาของสหรัฐอเมริกาต่อประเทศไทยส่งผลให้เกิดกลุ่มหัวก้าวหน้า ที่คัดค้านการดำเนินงานของรัฐบาลไทย มีการชุมนุม และเดินขบวนประท้วงรัฐบาลไทย และนำมาซึ่งการปราบปรามอย่างรุนแรงจากรัฐบาลในที่สุด จนเมื่อผ่านพ้นเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ปี พ.ศ. 2551-2563 เยาวชนไทยได้ใช้อินเทอร์เน็ต เป็นลักษณะสำคัญในการแสดงออกทางการเมือง ซึ่งสามารถช่วยลดปัญหาในเรื่องการปราบปรามทางการเมือง ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรดำเนินนโยบายการสร้างความเป็นพลเมืองไทยให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน รวมถึงมีการเปิดรับฟังความคิดเห็นอยู่เสมอ จะสามารถช่วยลดความขัดแย้งที่จะตามมาได้ในอนาคต

คำสำคัญ: การแสดงออกทางการเมือง, เยาวชนไทย, การเมืองไทย

ABSTRACT

The research article consisted of two objectives, namely 1) to study the factors affecting political participation of Thai youths after the revolution of 1932 to Coup d'état of National Council for Peace and Order (NCPO) 2) to study the political participation behavior of Thai youths after the revolution of 1932 to Coup d'état of National Council for Peace and Order (NCPO). The study used a qualitative research method by studying through analysis of data from documents, articles, books and related research then conduct a content analysis and present the results by descriptive analysis research.

The results of the research indicated that 1) During the years 1932-1937, 'Thai youths' mindset were still dominated by the old political system until in 1938-1944, the nationalism is on the rise under the government of Field Marshal Plaek Phibunsongkhram and began to change in 1945-2007 when the United States have an influenced in Thailand's education system which created a Thai progressive group. Finally, at present, in 2008-2020, Globalization and International cooperation frameworks play an important role in the political participation of Thai youths. 2) In the years 1932-1937, Thai youths still did not have any political participation. Therefore, the People's Party has increased the awareness of democracy and can be seen more clearly in 1938-1944, the Thai government implemented a nationalist policy which resulted in Thai youths obeyed and carried out what they saw as patriotism by rally against those deems not being Thais or being a foreigner until in 1945-2007, the influenced of the US education policy towards Thailand has created a Thai progressive group that opposes the working of the Thai government by demonstrations and protests against the Thai government which eventually led to severe repression. When Thailand enters the globalization era of 2008-2020, Thai youths have mainly used the Internet for political participation which can help avoided political repression. The researcher sincerely hopes that relevant organizations will implement policies to create Thai citizenship that is appropriate and consistent with today's society. This includes being open to hearing other people's perspectives which has the potential to reduce future conflicts.

Keywords: Political Participation, Thai Youths, Thai Politics

บทนำ

ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เป็นระบอบที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีการแสดงออกและมีส่วนร่วมทางการเมืองในการบริหารประเทศของตน เพื่อให้รัฐบาลสามารถปรับนโยบายไปตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ปัจจุบันการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนสามารถกระทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมือง การเดินขบวนเพื่อสนับสนุนหรือประท้วง การไปเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็นทางการเมืองผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (วัลลภ รัฐธนาพันธ์ และรัตนาวดี ลำพาย, 2563) เป็นต้น อีกทั้งภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย ยังมีการสนับสนุนให้เยาวชนไทยมีการแสดงออกทางการเมืองมากยิ่งขึ้น โดยจะเห็นได้จากการศึกษาเกี่ยวกับเยาวชนไทยกับการเมืองในปัจจุบัน อาทิ งานวิจัยของณฐมน หมวกฉิม (2564) สมชัย แสขภูมิ, กัญจิรา วิจิตรวัชรารักษ์ และพระครูปลัด ฐิติพงษ์โส (2562), พระครูวินัยธรธวัช สุวทุโธ (สุขพานิช) กับพระใบฎีกาสุนิระ อนัญชิต (พรหมนิล) (2563) ที่ได้อธิบายถึงเหตุปัจจัยที่ส่งผลให้เยาวชนไทยแสดงออกทางการเมืองดังในปัจจุบัน โดยชี้ให้เห็นถึงค่านิยมทางความคิดและอุดมการณ์ทางการเมือง รวมถึงการตีความคำว่า “ประชาธิปไตย” ของเยาวชนรุ่นใหม่ ตลอดจนวิธีการเรียกร้องและการประท้วงของเยาวชนไทยในปัจจุบัน

สำหรับเยาวชนไทยในปัจจุบันที่มีการออกมาประท้วงแสดงการต่อต้านรัฐบาลของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้มีการเรียกกลุ่มของตนเองว่า “คณะราษฎร” ซึ่งเกิดจากการรวมกลุ่มย่อยจากทั้งเยาวชนปลดแอก แนวร่วมธรรมศาสตร์ และการชุมนุม กลุ่มประชาชนปลดแอก และนักเรียนแล้ว ฯลฯ จากลักษณะนี้เอง ที่ทำให้เห็นถึงการผสมผสานอดีตกับปัจจุบันของเยาวชนไทยในด้านการแสดงออกทางการเมือง โดยมีข้อเรียกร้องที่เป็นอุดมการณ์ทางการเมืองบางประการที่ใกล้เคียงกับคณะราษฎรในปี พ.ศ. 2475 เพียงแต่มีการเคลื่อนไหวในลักษณะเป็นกลุ่มนักศึกษา เหมือนในช่วงการต่อต้านรัฐบาลเผด็จการในยุคนสมัยของจอมพลถนอม กิตติขจร ในปี พ.ศ. 2516 โดยผสมผสานเทคโนโลยีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ เป็นเวทีกลางในการแสดงออกทางการเมืองเช่นในปัจจุบัน (สมชาย ปรีชาศิลปกุล, 2563) แม้ว่า

ในภายหลังกลุ่ม “คณะราษฎร” จะเกิดการแยกกลุ่มออกมาบ้างแล้วก็ตาม แต่เหตุการณ์นี้ทำให้เห็นถึงการแสดงออกที่ยังไม่ก้าวผ่านปัญหาจากอดีต และยังคงฝังลึกอยู่กับเยาวชนในปัจจุบัน ซึ่งได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือที่เข้าร่วมต่อสู้กับรัฐบาลไทยในปัจจุบันอีกด้วย ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดคำถามในการการศึกษาว่าเพราะเหตุใดจึงเกิดความขัดแย้งทางความคิดของคนรุ่นใหม่และคนรุ่นเก่าบ้างบ้างที่ทำให้คนแต่ละยุคสมัยมีความคิดที่ไม่เหมือนกันและส่งผลให้มีการแสดงพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่แตกต่างกันออกไปอย่างไรในแต่ละยุคสมัยของตน

จากที่กล่าวมาข้างต้น เป็นเหตุให้ผู้วิจัยสนใจการแสดงออกทางการเมืองของเยาวชนไทยในอดีตกับปัจจุบันว่ามีพัฒนาการอย่างไร เพราะแม้ว่าจะมีงานศึกษาเกี่ยวกับเยาวชนกับการเมืองในอดีตมาบ้างแล้ว อาทิเช่น งานของปวีณา วังมี (2543) และณฐมน นิมานวล (2559) ที่แสดงให้เห็นถึงการสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับการเมืองไทยและความพยายามที่จะกล่อมเกลายาวชนไทยให้เป็นพลเมืองดีตามอุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐบาลไทยในอดีตผ่านสื่อการเรียนการสอนในช่วงปี พ.ศ. 2475-2551 ก็ตาม และแม้ว่าจะมีผลงานวิชาการกล่าวถึงอดีตด้านการแสดงออกทางการเมืองของเยาวชนไทย แต่ยังขาดภาพรวมที่ทำให้เห็นถึงเหตุปัจจัย และพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปของเยาวชนไทยในช่วงเวลาที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งหากมองย้อนกลับไปในอดีต นับตั้งแต่ช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการวางรากฐานประชาธิปไตยในสังคม ให้แก่ประชาชนสืบต่อมาจนถึงปัจจุบันนั้น มีการสะท้อนสังคมไทยด้านใดบ้าง มีเหตุปัจจัยด้านใดที่ทำให้เยาวชนไทยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการแสดงออกทางการเมืองมาอย่างต่อเนื่อง เพราะหากสามารถที่จะมองเห็นภาพรวมดังกล่าวได้ จะช่วยสร้างความเข้าใจถึงความคิดและอุดมการณ์ที่แตกต่างกัน ระหว่างเยาวชนกับกลุ่มวัยผู้สูงอายุในปัจจุบันได้ด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงออกทางการเมืองของเยาวชนไทย ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงการรัฐประหารของ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.)

2. ศึกษาพฤติกรรมการณ์มีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชนไทย ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงการรัฐประหารของ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.)

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ปัจจัยและการแสดงออกทางการเมืองของเยาวชนไทย ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงการรัฐประหารของ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.)” ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาจากการวิเคราะห์เอกสาร บทความ หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ปัจจัยและการแสดงออกทางการเมืองของเยาวชนไทย ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงการรัฐประหารของ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.)” เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) บทความ หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา และนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์

เครื่องมือการวิจัย

ทำการวิจัยเชิงเอกสาร โดยศึกษาการแสดงออกทางการเมืองของเยาวชนไทย ตั้งแต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงการรัฐประหารของ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ซึ่งเอกสารที่ค้นคว้า คือ เอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรอง บทความ หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองในอดีตของเยาวชนไทย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ใช้การรวบรวมเอกสาร เนื้อหา ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแสดงออกทางการเมืองของเยาวชนไทยในอดีต เพื่อนำมาใช้ในการสร้างเครื่องมือ และนำมาเป็นกรอบในการทำวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล โดยศึกษาและสังเคราะห์การแสดงออกทางการเมืองของเยาวชนไทย ตั้งแต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงการรัฐประหารของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) และทำการแบ่งช่วงเวลาออกเป็น 4 ช่วงเวลาย่อย เพื่อให้เห็นการแสดงออกทางการเมืองของเยาวชนไทยที่แตกต่างกันไปตามบริบทปัจจัยที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาย่อยนั้น

จากนั้นจึงนำเสนอผลการวิจัย โดยนำเสนอผลการวิจัยในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ ใช้การสรุปและอภิปรายผล ตลอดจนข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ปัจจัยและการแสดงออกทางการเมืองของเยาวชนไทย ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงการรัฐประหารของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.)” ได้ผลการวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงออกทางการเมืองของเยาวชนไทยนั้น มีความแตกต่างกันไปในแต่ละยุค ดังนี้ ยุคแรก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475-2480 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงออกทางการเมือง คือ การครอบงำทางความคิดของระบอบการปกครองแบบเก่า คือ ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ยังคงมีอยู่ในช่วงสมัยการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และการไม่กล้าแสดงออกทางการเมือง เพราะเกรงกลัวผู้ที่มีอำนาจมากกว่า แม้ว่า จะมีเยาวชนไทยบางส่วนเริ่มมีความตื่นตัวต่อระบอบประชาธิปไตย จากสื่อมวลชนแล้วก็ตาม (วิจิตรวงศ์ ณ ป้อมเพชร์, 2564) เป็นเหตุให้คณะราษฎร เร่งสร้างเยาวชนรุ่นใหม่ที่มีความตื่นตัวทางการเมืองมากยิ่งขึ้น ยุคที่สอง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2481-2487 รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามมีอุดมการณ์ทางการเมืองแบบ “ลัทธิผู้นำ” เพื่อสร้างความเป็นเอกภาพให้แก่สังคมไทย และเพื่อผ่อนคลายความขัดแย้งระหว่างสถาบันกษัตริย์กับรัฐบาลไทย และเพื่อทวีความรู้สึกชาตินิยมให้แก่เยาวชนไทยมากยิ่งขึ้นโดยผลักดันผ่านระบบการศึกษา โดยการกำหนดหน้าที่พลเมืองต่อ 4 สถาบันหลัก

ของชาติไทย คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ ประกอบกับสถานการณ์ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นโอกาสให้ ภาครัฐมีการล่อมเกลายาวชนไทยทั้งร่างกายและจิตใจ และ กำหนดความเป็นไทยไว้ว่า ต้องใช้ภาษาไทย นับถือศาสนาพุทธ อุดหนุนใช้ของไทย ตามคำขวัญ “ไทยทำ ไทยใช้ ไทยเจริญ” และการแสดงออกถึงความเป็นไทยนี้ยังรวมถึงอาชีพที่ถูกสงวนไว้ เฉพาะชาวไทยเท่านั้น (ปวิณา วังมี, 2543, น. 159-161, 172) ยุคที่สาม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2488-2550 เป็นช่วงเวลาที่สหรัฐอเมริกาได้เข้ามามี บทบาทในการกำหนดนโยบายทางการศึกษาของประเทศไทย (อัญจนาภรณ์ มงคลคำ และนรชิต จิรสิทธิ์ธรรม, 2562, น. 99) เป็นเหตุให้สังคมไทยเกิดชุดความคิดขึ้นมา 2 ชุด คือ “กลุ่มอนุรักษ นิยม” (Conservative) ซึ่งยังคงมีอยู่เรื่อยมาจากระบบการปลูกฝัง ตั้งแต่อดีต กับ “กลุ่มหัวก้าวหน้า” (Progressive) ที่มีความคิดเรื่อง “ประชาธิปไตย” กับ “ทุนนิยม” มากยิ่งขึ้น เน้นความสัมพันธ์ ของมนุษย์ที่มีต่อกันและกัน และความสัมพันธ์เชื่อมโยงต่อ สิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคม (เอกชัย ภูมิระรื่น และนันทพร รอดผล, 2560, น. 1600) อันเป็นจุดเริ่มการสลายความสัมพันธ์ ระหว่างรัฐบาลกับประชาชนลงและยุคที่สี่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551-2563 ผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่ก่อตัวอย่างรวดเร็ว (ณัฐพรพรรณ อุตมา, ม.ป.ป.) ได้การสร้างความสัมพันธ์ชุดใหม่แก่เยาวชนไทย คือ ความสัมพันธ์ระหว่างโลกกับประชาชนที่มีการพึ่งพาซึ่งกันและ กันมากขึ้น ผ่านทางด้านองค์การระหว่างประเทศ เพื่อสนับสนุนค ความสนใจหรือผลประโยชน์ร่วมกันโดยไม่จำเป็นต้องอยู่ภายใต้ การกำกับดูแลของรัฐบาล (พรพนพิลาศ กุลดิลก, 2560, น. 66) และการแสดงออกทางการเมืองผ่านทางด้านเทคโนโลยี โดยเฉพาะ “อินเทอร์เน็ต” ซึ่งมีความสำคัญหลักอยู่ 2 ด้าน คือ ด้านแรก ความรู้ไม่ได้ถูกจำกัดอยู่เพียงแคในห้องเรียนอีกต่อไป เยาวชนไทย สามารถที่จะแสวงหาความรู้เพิ่มเติมผ่านทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งมีความ อิสระ เสรีกว่าสื่ออื่น ๆ อีกทั้งรัฐบาลยังไม่สามารถปิดกั้นและ ไม่สามารถที่จะให้เพียงข้อมูลด้านเดียวแก่เยาวชนได้ และเพื่อ ตอบสนองความสงสัยของเยาวชนที่ไม่ปรากฏอยู่บนหนังสือเรียน (สมชัย แสนภูมิ, กัญจิรา วิจิตรวราภรณ์ และพระครูปลัด ฐิติพงศ์ ยโส, 2562, น. 1101) ด้านที่สอง เยาวชนไทยสามารถใช้อินเทอร์เน็ต

เป็นสื่อกลางในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองและปัญหาสังคม เช่น สื่อ Social media และเว็บไซต์ Change.org

สรุปแผนภาพปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงออกทางการเมือง ของเยาวชนไทย

ยุคแรก: การครอบงำทางความคิดของระบอบการปกครอง
แบบเก่าคือ ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ยังคงมีอิทธิพลอยู่

ยุคที่สอง: รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามมีอุดมการณ์ทาง
การเมืองแบบ “ลัทธิผู้นำ” เพื่อสร้างเอกภาพในสังคมไทย

ยุคที่สาม: เป็นช่วงเวลาที่สหรัฐอเมริกาได้เข้ามามีบทบาท
ในการกำหนดนโยบายทางการศึกษาของประเทศไทย
และเกิดชุดความคิดแบบก้าวหน้า (Progressive) ขึ้นมา

ยุคที่สี่: ผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ได้การสร้าง
ความสัมพันธ์ชุดใหม่ระหว่างโลกกับประชาชน ที่สามารถเข้าถึง
และพึ่งพากันมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการใช้และการเข้าถึง
อินเทอร์เน็ต

วัตถุประสงค์ที่ 2 พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง

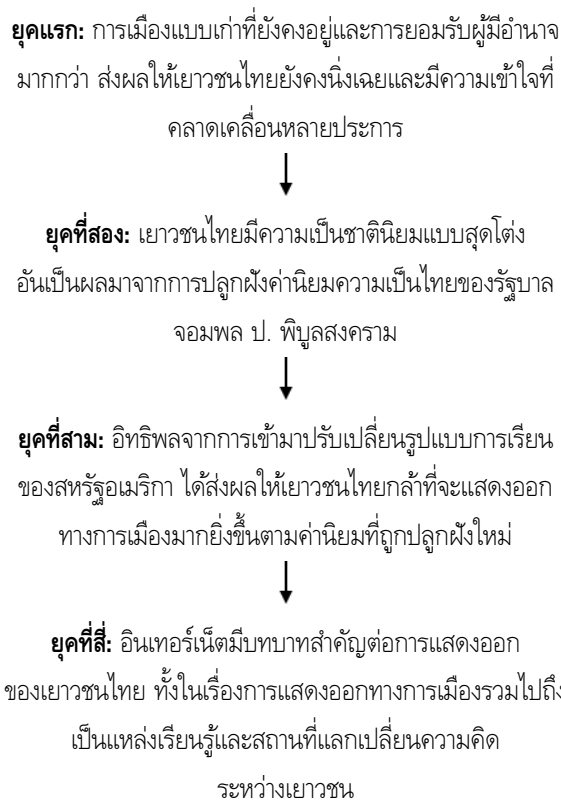
ของเยาวชนไทยมีความแตกต่างกันไปในแต่ละช่วงเวลา ดังนี้ ยุคแรก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475-2480 แม้ว่าในช่วงก่อนหน้า การเปลี่ยนแปลงการปกครอง จะมีเยาวชนไทยบางส่วนตื่นตัว กับความต้องการจะเปลี่ยนแปลงการปกครองบ้างก็ตาม แต่กรอบ ความคิดทางการเมืองแบบเก่าที่ยังคงอยู่และการยอมรับผู้มีอำนาจ มากกว่า (วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์, 2564) ส่งผลให้เยาวชนไทยยังคง นิ่งเฉยและมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนหลายประการ เช่น เข้าใจว่า “รัฐธรรมนูญ” เป็นชื่อเรียกของบุคคล, เข้าใจว่าสิทธิเสรีภาพ สื่อถึง การทำอะไรก็ได้ หรือยังคิดว่า “คณะราษฎร” ยังคงสถานะดั่ง กษัตริย์ไทยอยู่ (ปวิณา วังมี, 2543, น. 40) อันเป็นเหตุให้

คณะราษฎรเร่งสร้างเยาวชนรุ่นใหม่ที่มีความเข้าใจเรื่องประชาธิปไตย และรัฐธรรมนูญ ซึ่งจะนำไปสู่รากฐานความเป็นชาตินิยมในเวลาต่อมา ยุคที่สอง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2481-2487 เยาวชนไทยมีความเป็นชาตินิยมแบบสุดโต่ง อันเป็นผลมาจากการปลูกฝังค่านิยมความเป็นไทยของ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ส่งผลให้เยาวชนไทยได้แสดงออก และพร้อมที่จะปกป้องประเทศไทย จะเห็นได้จาก การสนับสนุน อุดมการณ์ชาตินิยมของรัฐบาลในเหตุการณ์กรณีพิพาทอินโดจีน ในปี พ.ศ. 2483 ที่มีการรวมตัวกันของเยาวชนไทยในพระนคร ก่อนจะมีการแจกจ่ายเอกสารอุดมการณ์ชาตินิยมของตนตามแต่ละ มหาวิทยาลัย เกิดเป็น “คณะเลือดไทย” ตามพื้นที่ต่าง ๆ เช่น คณะ เลือดไทยเชียงใหม่ คณะเลือดไทยพนัส เป็นต้น เพื่อแสดงออกถึง การเรียกร้องดินแดนทางแม่น้ำโขงฝั่งขวาคืนจากฝรั่งเศส และ เกิดการต่อต้านศาสนาคริสต์ เพราะเชื่อว่าเป็นผู้ทรยศต่อชาติ เป็นสายลับให้แก่ฝรั่งเศส หากละทิ้งศาสนาคริสต์จะถือว่าเป็น พลเมืองดีของประเทศ (Roman Catholic Archdiocese of Bangkok, 2558) หรือในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ได้เกิด ขบวนการ “เสรีไทย” ขึ้น เพื่อคัดค้านการประกาศสงครามของ รัฐบาลไทย เนื่องจากมองว่าเป็นเจตนาของรัฐบาลไทยเพียงฝ่าย เดียวที่ประกาศสงคราม แต่มีเจตนาของคนทั้งชาติ (Prachatai, 2562) ยุคที่สาม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2488-2550 อิทธิพลจากการเข้ามา ของสหรัฐอเมริกาได้ทำให้เกิดชุดความคิดระหว่าง “กลุ่มอนุรักษ นิยม” กับ “กลุ่มหัวก้าวหน้า” ประกอบกับมีความต้องการให้เยาวชนไทย มีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ส่งผลให้เยาวชนไทยกล้าที่จะ แสดงออกทางการเมือง ทั้งในรูปแบบการแจกเอกสารตาม อุดมการณ์ของตน เช่น ภัยขาว, ภัยเหลือง, ภัยเขียว, โหมหนัคักดิ นาไทย เป็นต้น (นฤมล นิมนวล, 2559: 43) หรือการเดินทางของ ประท้วงรัฐบาลจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516, เหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519, เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ และยุคที่สี่ ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2551-2563 การแสดงออกทางการเมืองของเยาวชนไทย ไม่ได้จำกัดอยู่แต่เพียงการเดินทางประท้วงและแจกจ่ายหนังสือ อีกต่อไป ผลจากกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ได้ทำให้ เยาวชนไทยใช้ “อินเทอร์เน็ต” เป็นกระบอกเสียงสำคัญในการเรียกร้อง หรือประท้วงทางการเมือง อีกทั้งอินเทอร์เน็ตยังเป็นแหล่งเรียนรู้ และเป็นสถานที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองที่สำคัญ

(สมชัย แสนภูมิ, กัญจิรา วิจิตรวัชรารักษ์ และพระครูปลัด ฐิติพงศ์ ยโส, 2562) รวมถึงการยื่นจดหมายไปยังองค์การสหประชาชาติ (UN) ให้ทำการคว่ำบาตรรัฐบาลไทย และการสนับสนุนจากองค์การ ระหว่างประเทศที่แสดงความเป็นห่วงจากการปราบปรามการชุมนุม ของรัฐบาลไทย (Amnesty International Thailand, 2564) การแสดงออกเช่นนี้ ได้สร้างแรงกดดันจากภายนอกเพิ่มขึ้นมาอีก ทางหนึ่ง ส่งผลให้รัฐบาลไทยต้องรับมือจากแรงกดดันทั้งภายใน และภายนอก ซึ่งจะพบว่า รูปแบบการแสดงออกทางการเมืองของ เยาวชนไทยได้ปรับเปลี่ยนไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ ที่ทำให้โลกมี การเชื่อมต่อและเข้าถึงกันมากยิ่งขึ้น การที่รัฐบาลไทยจะกระทำการ ปราบปรามการชุมนุมแบบยุคสมัยก่อน ย่อมไม่สามารถกระทำ ได้ได้ง่าย เพราะจะส่งผลถึงภาพลักษณ์ในระดับนานาชาติด้วย เช่นกัน

สรุปแผนภาพพฤติกรรมการณ์มีส่วนร่วมทางการเมือง ของเยาวชนไทย

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษางานวิจัยครั้งนี้ พบว่า ปัจจัยการแสดงออกทางการเมืองของเยาวชนไทยตลอดระยะเวลา ที่เริ่มจากภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงการรัฐประหารของ คสช. มีการเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัยตามแต่ละช่วงเวลา โดยสามารถแบ่งได้เป็น 4 ยุคด้วยกัน คือ ยุคแรก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475-2480 เป็นผลจากการครอบงำของระบอบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ยังคงอยู่ ส่งผลให้เยาวชนยังคงนิ่งเฉยกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองยุคที่สอง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2481-2487 รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้สร้างกระแสชาตินิยมขึ้น เพื่อสร้างความเป็นเอกภาพและเตรียมความพร้อมสำหรับสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุคที่สาม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2488-2550 ค่านิยมทางการเมืองของสหรัฐอเมริกาได้เข้ามามีบทบาทต่อระบบการศึกษาของประเทศไทย ที่ก่อให้เกิดจิตสำนึกการตระหนัก เกี่ยวกับประชาธิปไตยและการแสดงออกทางการเมืองมากขึ้น และยุคที่สี่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551-2563 กระแสโลกาภิวัตน์ และกรอบความร่วมมือในด้านการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนจากองค์การระหว่างประเทศ ได้สร้างอิสรภาพทางความคิดให้แก่เยาวชนไทย ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการแสดงออกทางการเมืองของเยาวชนไทยในแต่ละยุค จะเห็นได้ว่าในยุคแรก เยาวชนไทยยังไม่มีการแสดงออกทางการเมืองตามหลักประชาธิปไตย ยกเว้นเพียงกลุ่มนักศึกษาที่ไปศึกษาจากต่างประเทศ ที่ได้กลับมาปฏิรูปประเทศ ในนามของคณะราษฎร พอเข้าสู่ยุคที่สอง การกล่อมเกลายาวชนไทยจากนโยบายชาตินิยม ได้ทำให้มีการแสดงออกในลักษณะที่ต้องปฏิบัติตามสิ่งที่รัฐบาลกำหนดทุกอย่าง เพราะถือว่าเป็นการรักษาชาติตลอดจนต่อต้านผู้ที่อยู่นอกเหนือไปจากกรอบของความเป็นไทย และต่อต้านผู้ที่ถือว่าเป็นศัตรูของชาติ อย่างไรก็ตาม ความรักชาตินี้ได้ก่อให้เกิดขบวนการเสรีไทยเมื่อเหล่าคนไทยทั้งในประเทศและต่างประเทศมองว่ารัฐบาลไทยประพฤติมิชอบที่เข้าร่วมสงครามกับญี่ปุ่น จึงเกิดการรวมกลุ่มจากประชาชนและนักศึกษาในหลายระดับ เพื่อคัดค้านการทำสงครามและต่อต้านญี่ปุ่น เมื่อสิ้นสุดจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สหรัฐอเมริกาได้เข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบายการศึกษาของประเทศไทย และเป็นจุดเริ่มต้นการแสดงออกทางการเมือง ยุคที่สามเมื่อเยาวชนไทยเกิดชุดความคิด

แบบหัวก้าวหน้าที่มองว่าประชาชนควรมีส่วนร่วมทางการเมืองและต่อต้านการผูกขาดอำนาจทางการเมืองของรัฐบาลไทย นำไปสู่การรวมกลุ่มและเดินขบวน เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตย และต่อต้านรัฐบาลไทย ซึ่งจะต่างจากในยุคที่สองที่ปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐบาลไทยเพียงอย่างเดียวเพราะถูกปลูกฝังว่าเป็นความรักชาติ อย่างไรก็ตาม รูปแบบการแสดงออกทางการเมืองเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปอีกครั้งหนึ่ง เมื่อกระแสโลกาภิวัตน์และองค์การระหว่างประเทศได้เข้ามามีบทบาทต่อการแสดงออกทางการเมืองของเยาวชนไทย โดยมีการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นเวทีกลางในการแสดงออกทางการเมืองซึ่งไม่จำเป็นต้องมีการเดินขบวน หรือรวมกลุ่มเพื่อเรียกร้องหรือต่อต้านรัฐบาลเพียงแบบเดียว นับเป็นรูปแบบการแสดงพฤติกรรมในยุคที่สี่หรือยุคปัจจุบัน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง ปัจจัยและการแสดงออกทางการเมืองของเยาวชนไทย ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงการรัฐประหารของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ 2 ข้อ ซึ่งค้นพบผลวิจัยและมีประเด็นที่น่ามาอภิปรายผล ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการตระหนักรู้ความเป็นพลเมืองของเยาวชนไทย มีการเปลี่ยนแปลงไปตลอดระยะเวลาทั้ง 4 ยุค ทั้งนี้ เป็นเพราะสถานการณ์ทางการเมืองในประเทศและต่างประเทศที่มีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ซึ่งรัฐบาลไทยได้มีการปรับเปลี่ยนนโยบายต่อพลเมืองของตน ให้สอดคล้องเป็นไปตามอุดมการณ์ทางการเมืองของตนด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของวิภา วังมี (2543) ที่ได้อธิบายถึงการกล่อมเกลายาวชนผ่านแบบเรียนในช่วงปี พ.ศ. 2475-2487 ที่ต้องการสลายกรอบความคิดระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ปลูกฝังให้รู้จักหน้าที่พลเมือง จนนำมาสู่การสร้างให้เยาวชนไทยเกิดกระแสความรักชาติขึ้นมาในสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นเหตุให้เยาวชนไทยในยุคนี้กล้าแสดงออกทางการเมืองเพื่อสนับสนุนรัฐบาล มีการต่อต้านผู้ที่ถูกตีตราว่าไม่ใช่คนไทย อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของนฤมล นิ่มนวล (2559) ที่ได้อธิบายถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐบาลกับพลเมือง

ในช่วงปี พ.ศ. 2503-2551 ที่มีความขัดแย้งกันระหว่างกลุ่มหัวก้าวหน้ากับกลุ่มอนุรักษนิยม จนเกิดการเดินขบวนต่อต้านรัฐบาลไทยในช่วงเวลานี้ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของณฐมน หมวกนิม (2564) ได้อธิบายถึงปัจจัยที่ทำให้เยาวชนไทยในปัจจุบันตื่นตัวกับการเมือง และการเปลี่ยนผ่านทางความคิดจากการเชื่อฟังรัฐบาลไปสู่การตั้งคำถามต่อรัฐบาล

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า พฤติกรรมการแสดงออกทางการเมืองของเยาวชนไทย มีความแตกต่างกันออกไป ตามบริบททางการเมืองและสังคมไทยในแต่ละช่วงเวลา ทั้งนี้ เป็นเพราะความเข้าใจเกี่ยวกับหน้าที่พลเมืองมีความแตกต่างกันไป ตามที่ได้รับการปลูกฝังมาในยุคสมัยของตนเมื่อยังเป็นเยาวชนอยู่ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูวินัยธรธิดา สุวาท (สุพานิช) กับพระใบฎีกาสุนิระ อนันตโชโต (พรหมนิล) (2563) ที่ได้อธิบายค่านิยม และพฤติกรรมการแสดงออกทางการเมืองของเยาวชนไทยในแต่ละรุ่น (Generation)

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 ทำให้พบว่าการแสดงออกทางการเมืองของเยาวชนไทย ที่มีความแตกต่างกันไปตามบริบททางการเมืองและสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกประเทศนั้น มาจากเหตุปัจจัยที่แตกต่างกันไป ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนของภาครัฐบาลและองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น มูลนิธิการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองไทย (Civic Education Foundation), สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, กระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น สามารถนำไปใช้ดำเนินการ เช่น หน่วยงานควรดำเนินนโยบายให้สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบัน รวมถึงมีการเปิดรับฟังความคิดเห็นอยู่เสมอ จะสามารถช่วยลดความขัดแย้งที่จะตามมาได้ในอนาคต เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทเกี่ยวข้องในเรื่องของการปรับเปลี่ยนและผลักดันนโยบายการศึกษาของประเทศไทย อันเป็นปัจจัยสำคัญในการแสดงพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชนไทยในแต่ละยุคสมัย

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชนไทย มีการเปลี่ยนแปลงไปตามความเข้าใจถึงความเป็นพลเมืองไทยในแต่ละช่วงเวลา ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนของภาครัฐบาลและองค์กรพัฒนาเอกชนควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้ ควรมีการปรับเปลี่ยนนโยบายการสร้างความเป็นพลเมืองไทยให้มีความเหมาะสม เนื่องจากการตระหนักถึงความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย ไม่ได้จำกัดอยู่แต่เพียงในสถานศึกษาเท่านั้น อีกทั้งสามารถช่วยลดความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับเยาวชนไทยได้

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งต่อไป ควรทำวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวกับ

2.1 ควรศึกษาว่าเหตุการณ์โลกในปัจจุบัน ส่งผลต่อการรับรู้ความเป็นประชาธิปไตยของเยาวชนไทยอย่างไร ซึ่งจะส่งผลให้ทราบถึงพฤติกรรมการแสดงออกทางการเมืองของเยาวชนไทยได้ในอนาคต

2.2 ควรศึกษาความสอดคล้องระหว่างนโยบายของรัฐบาลไทยกับกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศ ว่ามีผลกระทบอย่างไรต่อความเป็นประชาธิปไตยของเยาวชนไทย

2.3 ควรศึกษานโยบายสิทธิมนุษยชนขององค์การระหว่างประเทศ ว่าส่งผลอย่างไรต่อจิตสำนึกความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยของเยาวชนไทย

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณมารดา บิดา ญาติพี่น้อง ที่เกื้อหนุนและเป็นพลังชีวิตมาโดยตลอด และขอบคุณหลานชาย (นายชินภัทร จิตตานนท์) ที่ช่วยแปลบทคัดย่อภาษาอังกฤษ และแลกเปลี่ยนมุมมองเชิงประวัติศาสตร์การเมืองตามทัศนะของคนรุ่นใหม่ และคาดหวังให้งานวิจัยนี้เกิดประโยชน์สำหรับผู้สนใจ ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และอาจเป็นแรงบันดาลใจอีกด้านหนึ่งให้กับผู้ศึกษาค้นคว้าในประเด็นเหล่านี้ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ณัฐมน หมวกนิม. (2564). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตื่นตัวทางการเมืองของเยาวชนชาวไทย. *วารสารรัชต์ภาคย์*, 15(38), 253-265.
- ณัฐพรพรรณ อุตมา. (ม.ป.ป.). *กระแสโลกาภิวัตน์-โลกาภิวัตน์กับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ*. สืบค้นเมื่อ 17 กรกฎาคม 2565, จาก <http://rs.mfu.ac.th/obels/?p=1296>.
- นฤมล นิ่มนวล. (2559). การเมืองในแบบเรียนชั้นมัธยมศึกษาของไทยระหว่างปี พ.ศ. 2503-2551. (รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง) กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปวีณา วังมี. (2543). *รัฐไทยกับการกล่อมเกลางานการเมืองผ่านแบบเรียนในช่วง พ.ศ. 2475-2487*. (อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระครูวินัยธรธวัช สุวทุโธ (สุภาพนิช) และพระใบฎีกาสุนิระ อนินฺชิต (พรหมนิล). (2563). คนรุ่นใหม่กับประชาธิปไตยของไทยในปัจจุบัน.
- พรณทิลลิต กุลติลล. (2560). การขับเคลื่อนสังคมผ่านสื่อใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 25(49), 59-77.
- สมชาย ปรีชาศิลป์กุล. (2563). *คณะราษฎร 2563*. สืบค้นเมื่อ 17 กรกฎาคม 2565, จาก <https://www.the101.world/khana-ratsadon-2563/>.
- สมชัย แสนภูมิ, กัญจิรา วิจิตรวรรักษ์ และพระครูปลัด ธีรพงศ์โส. (2562). นักศึกษากับการเคลื่อนไหวทางการเมืองในนครบรอบ 1 ปี การทำรัฐประหารของ พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา. *Veridian E-Journal, Silpakorn University, ฉบับภาษาไทย มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 12(1), 1089-1105.
- วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. (2564). *คณะราษฎรเผยสาเหตุ ปฏิวัติ 2475' ปฐมบทจากความเลื่อมใสของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์*. สืบค้นเมื่อ 17 กรกฎาคม 2565, จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_49539.
- วัลลภ รัฐรัตนานนท์ และรัตนาวดี ลำพวย. (2563). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชนไทย : มลเหตุ รูปแบบ และผลที่เกิดขึ้นตามมา. *วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 7(1), 1-18.
- อัจฉราภรณ์ มงคลคำ และนริศ จิรภัทรธรรม. (2562). บทวิจารณ์หนังสือประวัติศาสตร์การเมืองไทยสยาม พ.ศ. 2475-2500. *วารสารบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 3(2), 97-101.
- เอกชัย ภูมิระรื่น และนันทพร รอดผล. (2560). การสร้างพลเมืองดีในแบบที่รัฐต้องการก่อนการปฏิวัติ พ.ศ. 2501. *Veridian E-Journal, Silpakorn University, ฉบับภาษาไทย มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 10(1), 1590-1603.
- Amnesty International Thailand. (2564). 13 องค์การระหว่างประเทศแสดงความกังวลเกี่ยวกับสิทธิในการชุมนุมโดยสงบในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 17 กรกฎาคม 2565, จาก <https://www.amnesty.or.th/latest/news/949/>.
- Prachatai. (2562). *ขบวนการเสรีไทย...สันติภาพและการปรองดองเมื่อมองผ่านงานเขียน ดร.วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์*. สืบค้นเมื่อ 17 กรกฎาคม 2565, จาก <https://prachatai.com/journal/2019/08/84044>.
- Roman Catholic Archdiocese of Bangkok. (2558). *การเบียดเบียนศาสนาในประเทศไทย*. สืบค้นเมื่อ 17 กรกฎาคม 2565, จาก <http://www.catholic.or.th/main/links-catholic/คุณพ่อนิโคลาส-บุญเกิด-กฤษบำรุง/1387-การเบียดเบียนศาสนาในประเทศไทย>.